

Макаревич О.В.

аспірант кафедри цивільного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИПИНЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ
ЗА РІШЕННЯМ СУДУ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ
ЧЕРЕЗ ДОПУЩЕНІ В ПРОЦЕСІ ЇЇ СТВОРЕННЯ ПОРУШЕННЯ,
ЯКІ НЕ МОЖНА УСУНУТИ**

Постановка проблеми. Протягом останніх років в Україні було прийнято низку нових нормативно-правових актів, які тією чи іншою мірою стосуються ліквідації юридичних осіб, зокрема Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 25.11.2015 р., Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р., Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. та ін.

Проте нові зміни в законодавстві якісно не вплинули на ситуацію в сфері ліквідації юридичних осіб та жодним чином не вирішують проблем, які утворилися, зокрема, в судовій практиці.

Огляд останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі загальні питання нормативно-правового регулювання процедури ліквідації юридичних осіб за рішенням суду, що не пов'язане з її банкрутством, разом чи частково висвітлювалися такими науковцями, як О.В. Тітова, П.О. Повар, О.М. Скоропис, О.М. Зубатенко, І.В. Спасибо-Фатєєва, А.В. Габов,

В.І. Стрільчук, О.М. Вінник, О.Р. Кібенко, В.В. Луць, Є.В. Петров та ін. Водночас, з ура-

хуванням суттєвих змін у законодавстві стосовно припинення юридичних осіб, актуальність тематики щодня зростає, що потребує подальшого її дослідження.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є аналіз норм чинного законодавства України у сфері ліквідації юридичних осіб, зокрема за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, які не можна усунути, у співвідношенні із сучасною судовою практикою та надання пропозицій щодо удосконалення законодавства України у цій сфері з метою врегулювання наявних розбіжностей.

Виклад основного матеріалу. Ст. 104 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) встановлено, що юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації [1].

Термін «ліквідація» походить від латинського liquidatio – «закінчення справи». У Словнику української мови за ред. І.К. Білодіда, термін «ліквідація» означає «припинення діяльності (закладу, підприємства, установи тощо); доведення чого-небудь до кінця з метою позбутися чогось, розраховатися з ким-, чим-небудь і т. і.; припинення існування, знищення чого-небудь; фізичне знищення кого-небудь» [2, с. 513].

Ст. 110 ЦК України має назву «Ліквідація юридичної особи», проте її зміст не розкриває суті самого поняття ліквідації, а ст. 111 ЦК України говорить лише про загальний порядок її здійснення.

Відповідно до положень ст. 110 ЦК України юридична особа ліквідується:

1) за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, в тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами;

2) за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, які не можна усунути, за позовом учасника юридичної особи або відповідного органу державної влади;

3) за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи в інших випадках, встановлених законом, — за позовом відповідного органу державної влади.

Вичерпний перелік підстав для постановлення судового рішення щодо припинення юридичної особи, що не пов'язано з банкрутством юридичної особи, визначався ст. 38 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» в редакції від 28.12.2015 р., а саме:

1) визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, встановлених законом;

2) провадження нею діяльності, що суперечить установчим документам, або такої, що заборонена законом;

3) невідповідність мінімального розміру статутного капіталу юридичної особи вимогам закону;

4) неподання протягом року органам доходів і зборів податкових декларацій, документів фінансової звітності відповідно до закону;

5) наявність в Єдиному державному реєстрі запису про відсутність юридичної особи за вказаним її місцезнаходженням;

б) визнання судом юридичної особи-емітента такою, що відповідає ознакам фіктивності;

7) неподання акціонерним товариством протягом двох років поспіль Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку інформації, передбаченої законом;

8) нескликання акціонерним товариством загальних зборів акціонерів протягом двох років поспіль;

9) неутворення органів акціонерного товариства протягом року з дня реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати приватного розміщення акцій серед засновників акціонерного товариства [3].

Однак після набрання чинності нової редакції Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 01.01.2016 р. із метою лібералізації законодавства України в сфері реєстрації, створення та припинення юридичних осіб норма із закріпленням вищезазначених підстав відсутня [4].

Цей перелік підстав примусової ліквідації юридичної особи не був ідеальним, проте був найбільш систематизованим, повним та конкретизованим, який і нині відповідає реаліям судової практики.

За ч. 3 ст. 105 ЦК України, учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, відповідно до цього Кодексу призначають комісію з припинення юридичної особи (комісію з реорганізації, ліквідаційну комісію), голову комісії або ліквідатора та встановлюють порядок і строк заявлення кредитором своїх вимог до юридичної особи, що припиняється. Виконання функцій комісії з припинення юридичної особи (комісії з реорганізації, ліквідаційної комісії) може бути покладено на орган управління юридичної особи.

З аналізу зазначеної норми закону чітко вбачається обов'язок органу, зокрема і суду, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, призначити ліквідаційну комісію та встановити порядок і строк заявлення кредитором своїх вимог до юридичної особи, що припиняється.

Натомість суди, приймаючи рішення у справах щодо припинення діяльності суб'єктів господарювання, керуються ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», якою встановлено, що державна реєстрація та інші реєстраційні дії проводяться на підставі, в тому числі, судових рішень, що набрали законної сили, тягнуть за собою зміну відомостей в Єдиному державному реєстрі, а також надійшли в електронній формі від суду або державної виконавчої служби відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» щодо, зокрема, визнання повністю або частково недійсними рішень засновників (учасників) юридичної особи або уповноваженого ними органу.

Так, рішенням Оболонського районного суду міста Києва від 14.02.2019 р. задоволено позовні вимоги учасника ОСББ, визнано недійсним рішення установчих зборів Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку «Наш дім Прирічна-5», оформлене протоколом № 1 від 22.07.2016 р. у зв'язку з незаконним проведенням установчих зборів та скасовано державну реєстрацію юридичної особи – Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку «Наш дім Прирічна-5», проведена 12.09.2016 р. [5].

Аналогічними є висновки Херсонського апеляційного суду, викладені в постанові №664/296/18 від 29.11.2018 р., в якій зазначено, що згідно з п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» державна реєстрація та інші реєстраційні дії проводяться, зокрема, на підставі судових рішень, що набрали законної сили та тягнуть за собою зміну в Єдиному державному реєстрі. П. 2 ч. 1 ст. 110 ЦК України встановлені підстави ліквідації юридичної особи, зокрема, за рішенням суду про ліквідацію юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, які неможливо усунути, чи в інших випадках, встановлених законом. З огляду на те, що рішення установчих зборів багатоквар-

тирного будинку, розташованого за адресою: Херсонська область, Олешківський район, 1, від 22 липня 2017 р., що оформлене протоколом установчих зборів від 02.08.2017 р., визнається в судовому порядку недійсним, прийняті на них рішення, що стали підставою для внесення реєстраційного запису про державну реєстрацію ОСББ «Аметист-87», також підлягають визнанню недійсними з моменту їх прийняття. Визнання недійсними установчих документів юридичної особи має правовим наслідком скасування державної реєстрації юридичної особи, оскільки в за таких умов порушення порядку скликання та проведення установчих зборів ОСББ «Аметист-87» є саме тією підставою, що передбачена законом для скасування державної реєстрації [6].

У рішенні Господарського суду м. Києва по справі № 9100/9087/18 від 06.11.2018 р. визначено, що державна реєстрація та інші реєстраційні дії проводяться на підставі: судових рішень, що набрали законної сили та тягнуть за собою зміну відомостей в Єдиному державному реєстрі або заборону (скасування заборони) вчинення реєстраційних дій, а також надійшли в електронній формі від суду або державної виконавчої служби відповідно до Закону України «Про виконавче провадження». Суб'єкт державної реєстрації не пізніше наступного робочого дня з дати отримання судового рішення, передбаченого п. 2 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань»: 1) звертається до суду за роз'ясненням судового рішення, якщо судове рішення є незрозумілим для суб'єкта державної реєстрації; 2) повідомляє суд або державну виконавчу службу про неможливість виконання рішення із зазначенням підстав – у разі неможливості виконання судового рішення; 3) проводить відповідну реєстраційну дію шляхом внесення запису до Єдиного державного реєстру (крім випадків, передбачених п. 1 та п. 2 цієї частини); 4) формує виписку для її оприлюднення на порталі електронних сервісів – у разі

зміни відомостей, що містяться у виписці. Тобто, відповідно до вказаних норм законодавства відповідач з огляду на закон зобов'язаний внести до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань запис щодо скасування державної реєстрації юридичної особи – Товариства з обмеженою відповідальністю «ЕТ-Амперсанд», яку проведено 08.11.2016 р. [7].

Таким чином, рішення суду про скасування державної реєстрації позбавляє суб'єкта господарювання статусу юридичної особи і є підставою для вилучення його з державного реєстру.

Проте аналіз цивільного законодавства свідчить, що суди мали ухвалити рішення про ліквідацію юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, які не можна усунути з посиланням на п. 2 ч. 1 ст. 110 ЦК України, призначити ліквідаційну комісію та встановити порядок і строк заявлення кредитором своїх вимог до юридичної особи, що припиняється.

З огляду на вищезазначене постає логічне питання: «Якщо скасувати запис в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань запис про реєстрацію юридичної особи, що далі? До скасування державної реєстрації юридична особа набула статусу суб'єкта господарських операцій, платника податків, роботодавця, добросовісного контрагента, набула у власність певну матеріально-технічну базу, яким же чином відбувається припинення її діяльності?» Жодним нормативним актом не визначено подальшої долі юридичної особи, державна реєстрація якої скасована рішенням суду, та порядку припинення її діяльності, що породжує низку негативних та суперечливих наслідків.

Між тим, у редакції ч. 1 ст. 110 ЦК України, що діяла з 04.11.2012 р. було закріплено положення про те, що юридична особа ліквідується, зокрема, за рішенням суду у разі визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені у процесі

її створення порушення. Також ст. 59 Господарського кодексу України (далі – ГК України) аналогічної редакції містила положення, що суб'єкт господарювання ліквідується у разі скасування його державної реєстрації у випадках, передбачених законом [8]. Таку саму підставу ліквідації як визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, які не можна усунути, містила і ст. 38 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» у редакції від 28.12.2015 р. Очевидно, що ухвалення судового рішення про скасування державної реєстрації юридичної особи законодавство визначало як передумову застосування процедури ліквідації юридичної особи в загальному порядку, визначеному ст. 111 ЦК України.

Проте нині судова практика свідчить про те, що після ухвалення судового рішення про скасування державної реєстрації юридична особа просто «зникає» в прямому сенсі цього слова, невирішеним залишається питання щодо порядку припинення діяльності такої юридичної особи

Постановою Окружного адміністративного суду м. Києва від 27.11.2017 р. визначено, що визначальним для припинення юридичної особи є визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, які не можна усунути [9]. Тобто рішення суду ґрунтується все ж таки на підставах, які були визначені в ст. 38 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» в редакції, що діяла до 01.01.2016 р., та є передумовою для проведення загальної процедури ліквідації в порядку, визначеному ст. 111 ЦК України.

Висновки. На нашу думку, внесення змін до ЦК України, ГК України та Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», які спрямовані на лібералізацію законодавства України в сфері реєстрації створення та припинення

юридичних осіб, дало зворотній результат та спричинило ухвалення судових рішень, які не припиняють юридичну особу, а лише скасовують її державну реєстрацію, що, своєю чергою, не є підставою для ліквідації останньої. З метою узгодження судової практики із вимогами нормативно-правових актів у сфері ліквідації юридичних осіб необхідно внести зміни в ст. 110 ЦК України та положення про те, що юридична особа ліквідується в порядку

ст. 111 ЦК України, зокрема і за рішенням суду у разі визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, які не можна усунути, тобто на законодавчому рівні визначити порядок та правові наслідки ліквідації юридичної особи у разі скасування державної реєстрації останньої за рішенням суду через допущені у процесі її створення порушення, які не можна усунути.

Анотація

Статтю присвячено вивченню чинного законодавства щодо правових підстав для постановлення судового рішення про ліквідацію юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, яких не можна усунути, у співвідношенні із сучасною судовою практикою.

Ключові слова: юридична особа, припинення юридичних осіб, ліквідація, підстави ліквідації юридичних осіб, ліквідація юридичної особи через допущені у процесі її створення порушення, яких не можна усунути.

Аннотация

Статья посвящена изучению действующего законодательства относительно правовых оснований для вынесения судебного решения о ликвидации юридического лица вследствие допущенных при его создании нарушений, которые нельзя устранить, в соотношении с современной судебной практикой.

Ключевые слова: юридическое лицо, прекращение юридических лиц, ликвидация, основания ликвидации юридических лиц, ликвидация юридического лица вследствие допущенных при его создании нарушений, которые нельзя устранить.

Makarevych O.V. Problematic issues of the termination of legal entities by a court decision on the liquidation of a legal entity through the permissible violations that can not be eliminated

Summary

The article is devoted to examination of the current legislation on the legal basis for adjudication of the liquidation of a legal entity through violations committed during its establishing which can not be eliminated in relation to modern jurisprudence

Key words: legal entities, termination of the legal entities, liquidation of the legal entities, basis for liquidation of the legal entities, liquidation of a legal entity through violations committed during its establishing which can not be eliminated

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 47. Ст. 800.
2. Словник української мови: у 11 т. / за ред. І.К. Білодіда; Інститут мовознавства АН УРСР. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/755-15/ed20030515> (дата звернення: 01.04.2019) .

4. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Закон України від 26 листопада 2015 р. № 835-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/755-15/ed20030515> (дата звернення: 01.04.2019).
5. Рішення Оболонського районного суду міста Києва від 14.02.2019 р. по справі № 756/16624/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80283218> (дата звернення: 01.04.2019).
6. Постанова Херсонського апеляційного суду від 29.11.2018 р. по справі № 664/296/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78305071> (дата звернення: 01.04.2019).
7. Рішення Господарського суду м. Києва від 06.11.2018 р. по справі № 9100/9087/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77916521> (дата звернення: 01.04.2019).
8. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 533.
9. Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 27.11.2017 р. по справі № 826/9677/16 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70546113> (дата звернення: 01.04.2019).